

A naplóírás formát ad a mindennapoknak. Nyomokat hagy években számolt időnk gyorsan pergő váltópénczéről, az egyes napokról. A vers a létnek ad formát, a semmi sodrával és a hétköznapi banalitásával szemben állít (ki) valamit a nyelvi-formai megalkotottság alkalmi-ságában. Harkai Vass Éva *Ami feltáruul s ami nem* című kötete e kettőt egyesíti, naplóverseiben költeménnyé formálja egyes napjait, bizonyos napjait, amelyek érdemesen-érdemtelenül kitüremkednek a gyorsan pergő vagy

Visy Beatrix 63

A MÉRÉS LÁZGÖRBÉJE

Harkai Vass Éva:

Ami feltáruul s ami nem

éppen lassan múló időből; eseményé, a poézis alkalmává emeli őket a felejtéssel, az időből való észrevétlen kihullással szemben. Így ad jelenlétet, jelenvalóságot napjainak, megtartva őket a vers által a létezésben, a létezésnek, s mivel ezek saját létének megélt időegységei, önmagát, napjaihoz való viszonyát, észleleteit, gondolatait is e verssé formált egységekbe zárja.

A naplóversek pontos dátummal, tehát keletkezésük feltételezhető idejével (akad azért néhány finom elbizonytalanítás) kapcsolhatók vissza a megélt napokhoz, nem oldják el a szálakat a mérhető időtől, a szubjektum életidejétől, referencialitásuk, visszakereshetőségük visszahúzó, a föld felé, nem engedi szabadon (el)szállni e napokat, e verseket a költészet időtlen ege felé; kikötött léggömbök, lebegnek ég és föld között.

Az egyes napok mint az idő életünket strukturáló (mérték)egységek versbe mentésének jelentősége nemcsak a címekbe szőtt dátumok által mutatkozik meg, hanem maguknak a verseknek is rendre felszínre hozott témája az időhöz – múlásához, megéléséhez, eltűnéséhez – való viszony artikulálása, s legalább ennyire nagy szerepet kapnak a (napló)versírást, alkalmait, napjait explicité tematizáló költemények. Nem is maradhatnak el, hiszen a versírás is a napok része, bizonyos idejének kitöltése, egyszerre tárgy és (vég)eredménye e tevékenységnek. Ezek a metapoétikai szövegek tárják fel a legnyíltabban és legpontosabban e naplóversek szerepét a szerző életében, vallanak élet-idő-költészet ars poeticájáról. E szerint a verstelen, feljegyzés nélküli napok a semmibe hullnak, „zuhogtak át / a semmibe mint teli kádnyi víz / a lefolyón”, s csak annak az időnek van értelme, értéke, lényege, ami verssé, költészetté tud alakulni, ami megakad a szavak fésűjén. S az emberi élet időhöz kötöttsége, időbe vetettsége folytán a mindennapi létezés, tevékenység, munka, érzés, gondolat, tehát a nyomok nélküli verstelen életidő is a semmibe hull, „ha nincs vers nincs napló / teleírt lappal teljes napok”.

A naplóversek konkrét napokhoz kötöttsége, jelenidejűsége a pillanatot, a *mostot* balzsamozza be, hasonlóan a fényképhez, a zajló élet csöpp zárványait kapszulálja, megőrizve az élmény, a gondolat, a reflexiók frissességét, aktualitását. Mennyivel másként bánik a megélt eseményekkel, az idővel a napló jelenszerűsége, mint a memoár, a versmemoár, ahogy a 2011. május 20-i bejegyzés is felveti, amely már csak múltó vagy múlt időben képes hozzáférni a dolgokhoz, összegző, megszőró és sűrítő reflexiók, gondolatok többszörös eltávolítottságában, egymásra montírozva pillanatokot, napokat és időszakokat, a kihullott időegységek miatt már összetorlódott események folyamatait és ok-okozatiságát is kitapintva. A memoár másként kezeli az időt, máshová helyeződ(né)nek tehát a hangsúlyok, „számba véve az elmúlt napokat / mint egy levágott s visszaplántált / testrészt kezét vagy lábat visszakapnád / a közben elveszejtett időt [...] megmutatkozna a kevésben / a sok”, de mindig megmutatkozna a veszteség is, a varokkal, hegekkel toldozott idő, szemben a napló kisímított jelenével.

Egyértelműnek tűnik tehát a naplóversek mivolta, funkciója: egyfelől írni a saját élet, saját idő elvesztésének, a semmibe hullásnak ellenében, s még így is „mennyi idő / múlik el lényeg nélkül költészettelen”. A napokhoz kötött feljegyzések a versek beszélőjének időhöz való viszonyát, mondhatni létbe vetettségének tudását is feltárják. Hogyan lehet viszonyulni a jelenhez, mely már a rögzítés, lejegyzés pillanatában múlttá távolodik, („amint írod az épp történő részletet / jelenbeli önmagadat mindez / a megírás pillanatában már a múlt / jelenben rögzített múltja jövőnek”), mindeközben tudni, fejben tartani a véget, a jövő egy bizonyosan bekövetkező ismeretlen pontját. Józan, de fojtogató szembenézés az idő könnyörtelen „furcsaságait” ismerve, „írni / a múlttól a halál ellenében / [...] felettébb veszélyes / műfaj a napló múlttá változtatja / a jelent s a halálba visz”. Másfelől mégis ez, a pillanatok múlttá tömörítése, rögzítése, versbe fogása az egyetlen érvényes lehetőség, még ha törvényszerű a veszteség is: „vannak napok melyeket tíz ujjunk közt / kell átpergetni mint a homokot / semmire se jó naplóba nem illő / szégyenteljes napok”. Így tehát a (kizárólag) vers által létezés, az ég és föld költészettel mérése, a mérhetetlen mérése mégsem válhat a mindennapok rutinjává, még ha olykor úgy tűnhet is a kötet egy-egy darabjából – sőt, mintha időnként elébe lehetne szaladni az időnek, előző este kigondolni a következő nap felütését („nem ébredt korán kávé kevert / rágyújtott olvasott ezt a / mondatot még előző / éjszaka találta ki múlt / időben azt ami lesz / mert mi más történne mint ami / délelőttönként általában / történni szokott”). Bármennyire is szép (szép?) lenne, nem minden nap engedi megőrizni önmagát, számtalan hétköznapi okból rengeteg kapaszkodó (ihlet?) nélküli szótlán idő hull ki a létből. Látható, hogy olykor naponként, hetenként, időnként pedig csak havonta születnek a versek, sőt 2012 augusztusa és 2013

áprilisa közt még egy hosszabb pauzát is rögzíthetünk. Így rajzolódhat ki egy élet(szakasz) lázgörbéje, „hullámhegyek és hullámvölgyek / [...] vagy nagyon magasan / vagy nagyon mélyen hol fönt hol lent / a naplóversek lenyomata sem / más: mint egy lázgörbe mutatja / hogy vannak erős napok és / üresjáratok”.

65

Harkai Vass Éva naplóversei egy ember (egy nő) egzisztencialista alapállását, alapkérdéseit viszik színre, az idővel, az elmúlással, a saját élethez, múlthoz való viszonytal, az élet autenticitásával kapcsolatos észrevételeit, érzéseit, gondolatait költői „üzemmódban” közvetítik; heideggeri értelemben méri az/egy emberi lét érvényét. Ez lakozásának, időzésének alapja, értelme: mértéket venni ég és föld között létezésének tágasságáról, lehetőségeiről. Versben lakozása mérték-vétel; mérték-egységgé e kötetben a napokat teszi, de a mérés aktusa a fizikai valóság számos eleméhez kapcsolódik. A lakozáshoz és méréshez pedig a teret hajtja igájába, terekben él, tereket jár be, az élettereket vers-terekké transzponálja. A költeményekben megjelenített terek sokfélesége az emberi élet ismert táncrendjének mozgását, dinamikáját mutatja, feltárják e napokban mért élet referencializálható pontjait, közegeit, ugyanakkor e terek, otthonosságuk vagy idegenségük, közelségük vagy távolságuk, sokszor túlnőnek saját konkrétságukon, helyszínszerűségükön, jelentőséget és jelentést nyerne a beszélő érzékelése, viszonyításai, reflexiói által, sokszor már csak a mozgás vagy éppen a mozdulatlanág által is, a térbeli elmozdulásokhoz, mozgásformákhoz köthető ismert metaforák által is, melyek kulturális önreflexivitásunk térbe ágyazottságát érzékeltetik. Az élet, az események térhez kötöttsége, térben történése, a téridő kategóriák elválaszthatatlansága miatt a bejárt, megélt terek – és ezek versbeli megjelenítése – mintha megragadhatóvá tennék a megragadhatatlant, mérhetővé a mérhetetlent, lakhatóvá a lakhatatlant, létbeli kapaszkodók, melyek kiterítik, tapinthatóbbá teszik az időt, érzéseket vagy hangulatokat őriznek, kiéleltetik, hozzáférhetővé teszik az emlékképeket.

A versben ábrázolt terek, elsősorban a szoba, a lakás helyei és az utazás, az úton levés perspektívái teremtik meg e kötet bensőségességét. Azáltal, hogy a szubjektum megnyilvánulásai, reflexiói e konkrét terekből indulnak, illetve ezekben hangzanak el, ezekhez kapcsolódnak – s nem eleve eltávolított, elemelt térelményekkel van dolgunk –, maguk a megnyilatkozások, az élet tereiben tett kijelentések is megőrzik bensőségességüket, közvetlenségüket. Ugyanakkor, s talán ezt a legnehezebb tetten érni Harkai Vass Éva verseiben, mégsem a mindennapokban tapicskolunk, az esetek többségében elemelkednek ezek a versek a padlótól, a már említett lebegés felé. Az apró, hétköznapi dolgokból, látványokból, eseményekből, körülményekből induló

észleletek elindulnak valahogy, valahová, a magasba, grádicson lépkedve, vagy inkább mintha csigalépcsőn, körbejárva dolgokat és helyeket, és megérkezve, észrevételekkel körbevéve, fentről már egészen másnyennek tűnik a látvány, a kiindulási pont, félig eloldódva a talajtól, kap valami általaános, egészre vonatkozó, sokszor nosztalgikus, elégikus színezetet.

66 A lakás tárgyai, pontjai, az íróasztal és vidéke értelemszerűen foglalják magukba a versek beszélőjét, intim pillanatainak, töprengéseinek, alkotásának közege ez, amelyekben az én felnyílik, beszélni, írni kezd. De legalább ugyanekkora jelentőséggel bírnak a távolodás, az utazás terei is, az elmozdulás, a helyzet- és helyváltkozás mindig megfigyeléseket, (ön)reflexiókat eredményez. A földrajzi koordináták változásával (például 2011. február 16. szerda, pontos koordináták metszéspontján) a versbeszélő is újradefiniálja magát, helyzetét, viszonyrendszerét; Belgrád, Budapest, Újvidék (és további helyszínek) vagy kiváltképp a tenger identitásának más-más elemét hívja elő, domborítja ki. Az utazások inkább a tér horizontális kitöltését, bejárását, szemrevételezt eredményezik, a városbeli mozgások pedig indulások és érkezések között szőnek hálózatot, ezek között külön érdekesekek és erőteljesekek a felfelé tartó mozgások, hegyre, kálváriára, az időtlen, a mérhetetlen felé.

A tér, térbeli mozgás azonban többnyire első réteg, kiindulás, mivel a versbeszélő általában idővé – eseményé, tartammá – formálja a térben tett mozgásokat, ezáltal rendre visszatér az életidő (el)múlásához, az idő kegyetlen múlásához. Az idő térbeliesítésének legszembetűnőbb példája 2011 évösszegző verse, az *év végi leltár helyett*, amelyben a beszélő „virtuális térképet rajzol” az év során bejárt helyszínekből, tér, idő és mérés, mértékegység ismét egymástól elválaszthatatlanul nyer formát: „elindulások / és hazatérések ki- és be- / csomagolások a kilométer- / óra méri a távolságokat / az óramutatók az előre- / és a visszaállított időt / miközben bennük mintha útra se / keltek s meg se érkeztek volna / egymáshoz s önmagukhoz előbb alig / mozdult majd végképp megállt elfogyott / idegen vaktérképek ismeretlen / égtájai felé siklott ki az / út az idő és benne ők”.

A világ, a dolgok méréséhez tartozik az időjárás körülmények megadása is, ezen belül a hőmérséklet rögzítése a kötet egyik kitüntetett jellegzetessége. A szürke árnyalatainak lapjaira rárajzolt különböző hőfokok kvázi-ciklusokká tagolják a kötet verseit, de a költemények is sokszor meghatározzák a kinti vagy benti levegő hőmérsékletét („ha ily ködös hideg napokon / mint a mai ki sem mozdulsz / mert a hőmérő higanyszála / újra fagyponthoz közelít / és különben sem történik / errefelé semmi de semmi”). A mínuszok és a pluszok nem mindig, nem feltétlenül az évszakokhoz kapcsolódnak, talán inkább a versek hőfokát mérik, az életkedv, a naplóíró érzésvilágának hőmérsékletét, lázgörbéjét, s ez csak egy alkalommal kúszik

20 Celsius fölé. Az értékek közel maradnak a nullához, mérsékelt temperált kötet az *Ami feltáru l s ami nem*: rezignált, nosztalgikus, elégtikus.

A kötet, a költőien lakozás további meghatározó eleme a költészet-hez, a költői hagyományhoz való viszony. A sokszor olvasott versek, művek beköltöznek az ember fejébe, átmosják az életet, történeket, 67 így a verseket is, ezért bármilyen élethelyzetben, hangulatban elő-bukhatnak, felszínre törhetnek, ahogy sokszor mormolunk napokon át né-hány verssort, versmorzsákkal bátyázzuk körül érzelmi életünket, irodalmi alakok válnak ismerőseinkké, fiktív jelenetek idéződnek fel mindennapjaink egy-egy szituációjában. Harkai Vass Éva ezzel a mindennapos termé-szetességgel kezeli a vajdasági és magyar irodalom műveit, verssorait, a legnagyobb természetességgel építi be verseibe aktuális érzéseihez, észleleteihez társuló költői asszociációit, allúzióit, idézi fel és meg kedvelt szerzőit, műveit, jeleneteit. Sokszor ezeknek az intertextu-soknak nincs is mélyebb összefüggése, jelentése, egyszerű közérzetek, hangulatok, néhol talán üresjáratok is. Megidéződik szinte a teljes 20. század Csáthtól kezdődően egészen napjainkig, mondjuk Kru-sovszky Dénesig, a legerősebben talán József Attila, Pilinszky, Parti Nagy és Tolnai Ottó jelenléte érzékelhető. A vendégszerzők, vendég-szövegek ott kaphatnak és kapnak tétet, amikor az egész verset meg-határozó, szervezőerővé vagy témává válnak, ezekben az esetekben jóval összetettebb kontextus, viszonyrendszer mutatkozik meg, mint a hangulatokba, helyzetekbe beúszó sorok, utalások esetében. A kötet ilyen szerencsés pillanatai közt említhető a Ladik Katalin ezüstbicik-lijét tekerő vagy Tolnai Ottó *tengeri kagylójának* helyszíneit bejáró köl-temény, de ide sorolható az elgázolt rókatárgy kapcsán megidézett *Rókatárgy alkonyatkor* című Parti Nagy-vers is.

Harkai Vass Éva naplóversei tehát az egyes napok eseményei-ből, érzeteiből indulnak: napszakokból, tárgyakból, terekből, utakból, hét-köznap cselekvésekből vagy éppen a test érzeteiből, ezeket oldja el a valóságos, referenciális jelentésektől, éppen hogy, mivel az önfegyelem, a megfigyelés, a folyamatos önreflexió nem engedí elszállni a végtelenbe e költeményeket, hanem köti, hurkolja vissza a mindennapokhoz, élete pil-lanataihoz. Szerencsés esetben ez eredményezi verseinek azt a különös le-begését, amire már többször utaltam: „a további éveket föld felett / lebegve tölti az ég és föld között / [...] attól függően hogy épp hol melyik / szinten mely tengerszint feletti / magasságon lesz majd a lakozás”. Mindez össze-cseng Heideggerrel és az egzisztencializmus alapállásával, a költőien lako-zással: „A költés nem szárnyal s emelkedik túl a földön, hogy elhagyja azt és fölötte lebegjen – éppenhogy a földre hozza az embert, a földhöz, s ily módon a lakozásba.” A költés egyfelől az emberi lakozás alapképessége, másfelől

lényege szerint „nem mindennapi formát ad[...] / a létnek”, kitölti az ürességet, a semmit, ha tudja. Ám a magány, üresség artikulálása a kötet vége felé mintha egyre erősödne, s az *óajhogy* zárlata is, mintha eltörölve, visszavonva a kötet fontos és meghatározó elemeit, a napszakokat, a teret
68 és az időt, ezt támasztja alá: „az ürességet kitölti / valami amitől minden még / nagyobb maga az üresség is / a kutak mélye / a kitágult szférák / az éjszakába nyúló hosszú nappalok / hol marad tér és idő hol az az út / hol önmagaddal ki nincs már / újra összefutsz”.

